

Mari Jože Osredkar

Molitev kot izraz prepoznavanja Božje prisotnosti¹

Prayer as an Expression of Recognition of God's Presence

Povzetek: Avtor v izhodišču članka postavlja trditev, da danes moli veliko ljudi. To dejstvo je razvidno v različnih svetiščih živih svetovnih verstev. V nadaljevanju se avtor sprašuje o razlogih, o smislu in vlogi molitve v vernikovem življenju. Ljudje molijo, ker verujejo. Kakor je dihanje znamenje in izraz telesnega človekovega življenja, tako je molitev znamenje in izraz vere. Relacijska teorija to dejavnost opredeljuje kot sposobnost prepoznavanja prisotnosti (D) drugega v njegovi odsotnosti. Človek pa mora sposobnosti, ki so mu prirojene, razvijati in s tem ohranjati. Molitev je sredstvo za razvijanje in ohranjanje vere. Na koncu se zastavlja še vprašanje, čemu verniki molijo. Molitev Boga ne naredi za človekovega služabnika. Najvišja stopnja molitve je sprejemanje Božje volje predvsem takrat, ko ta nasprotuje našim željam. Smisel molitve je ohranjanje odnosa z Bogom in do drugimi verniki. Živeti namreč pomeni biti v odnosu.

Ključne besede: molitev, relacijska teorija Guya Lafona, vera, sposobnost prepoznavati Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti

Abstract: At the beginning of the article, the author claims that many people pray today. This fact is evident in the various sanctuaries of the living world religions. In the following, the author asks about the reason, the purpose and the role of prayer in the life of a believer. People pray because they believe. Just as breathing is a sign and expression of physical human life, so prayer is a sign and expression of faith. Relational theory defines this activity as the ability to recognize the presence of (O)ther in his absence. A person must develop and preserve his innate abilities. Prayer is a tool for developing and maintaining faith. Finally, there is the question of what believers pray for. Prayer does not make God a man's servant. The highest level of prayer is accepting God's will, especially when it contradicts our wishes. The purpose of prayer is to maintain a relationship with God and with other believers. To live means to be in a relationship.

Keywords: prayer, Guy Lafon's relational theory, faith, the ability to recognize God's presence in His absence

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa „P6-0269 Etično-religiozni temelji in perspektive družbe ter religiologija v kontekstu sodobne edukacije in nasilje“, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

1. Uvod

Od začetka človeštva do danes molivci kličejo Boga, Ga iščejo in v hrepenenju po Njem stegujejo roke v nebo – kakor da bi Ga želeli objeti in Ga pritegniti k sebi. Človek, ki danes potuje po svetu, ne more, da ne bi opazil goreče molitve v budističnih in hindujskih templjih, v islamskih džamijah in krščanskih cerkvah. Ko vernik moli, se sicer zdi, da se pogovarja sam s seboj. Zato mnogi na molivce gledajo posmehljivo, češ da ure in ure nekoga nagovarjajo, tistega ‚nekoga‘ pa nihče ne vidi. Pa vendar moli veliko ljudi! Ob tem dejstvu se človek vpraša: zakaj? Zakaj človek danes, ko je znanost odgovorila že na mnoga vprašanja naše stvarnosti, še vedno goreče moli? Zakaj hrepeni po nečem, česar v bistvu sploh ne pozna? Opazovalcu molivca se nehote zastavlja vprašanje o smislu tega početja: čemu molivec kliče, nagovarja Boga, ko pa se zdi, da Bog sploh ne posluša? Ob vsem trpljenju nedolžnih v vojnah, tisočih in tisočih umrlih v potresih in drugih nesrečah se človek namreč resnično vpraša, kakšno korist imajo verniki od svoje molitve. Kaj vernik z molitvijo doseže?

O molitvi so napisana že mnoga besedila in znanstveni traktati. V letu 2022 sta Mohorjeva družba iz Celja in Teološka fakulteta v Ljubljani v sozaložništvu izdali čudovit pregled, kako o molitvi razmišljajo latinski očetje (Bogataj 2022). Tudi sodobni misleci se v svojih teoloških razpravah tej tematiki ne izogibajo. A v prispevku ne nameravamo zgolj povzemanj obstoječih razprav o molitvi. Tudi nimamo namena predstavljati različnih oblik molitve – s tem se ukvarja teologija duhovnosti. Nameravamo zgolj orisati odgovora na temeljni vprašanj, zakaj in čemu človek moli. Izhajajoč iz relacijske teorije francoskega misleca Guya Lafona,² ki jo je ta postopoma razvil v svojih delih, predvsem v knjigi *Le Dieu commun*, bomo predstavili izvirno razmišljanje o dejavnosti, ki jo izkušajo in prakticirajo verniki. Pri Lafonu in njegovih učencih namreč sistematičnega razmišljanja o molitvi ne najdemo nikjer. Pa vendar lahko relacijska teorija francoskega misleca glede molitve razjasni veliko vprašanj. Drznemo si celo trditi, da so človekove obredne dejavnosti (z molitvijo na prvem mestu) zunaj strukture odnosov povsem nerazumljive. Človek namreč lahko temeljno religijsko dejavnost razume samo v kontekstu odnosov. Zato se nam zdi primerno in nujno, da o molitvi spregovorimo na način Lafonovega razmišljanja in odgovorimo na zgoraj zastavljena vprašanja. Najprej se bomo lotili vprašanja, zakaj človek moli. Nato bomo pokazali na vlogo vere v življenju in se v nadaljevanju omejili na krščansko razumevanje molitve, ki jo bomo predstavili v treh korakih: molitev kot verbalna komunikacija z Bogom, molitev kot osebni odnos z Bogom in molitev kot izpolnjevanje Božje volje. Na koncu nam bo ostalo še vprašanje, čemu vernik moli. Vseskozi pa bomo predstavljali osnovne značilnosti teološke relacijske teorije.

² Relacijska teorija Guya Lafona postopoma postaja globalna, saj njeno logiko razmišljanja uporabljajo teologi v Franciji, Sloveniji, Italiji, na Portugalskem, v Kanadi in Kamerunu ipd.

2. Zakaj molitev?

To je vprašanje, ki si ga v enaindvajsetem stoletju postavlja marsikdo. Tisti, ki se ne prepoznavajo kot verniki, so pogosto prepričani, da je religija in vse, kar je z njo povezano (torej tudi molitev), v dobi, ko znanost na vseh področjih napreduje s presenetljivo hitrostjo, popolnoma nepotrebna. Po drugi strani pa so celo izvedenci za religijo, predvsem duhovniki v sekulariziranih okoljih, ki se z molivci srečujejo poklicno, presenečeni ob velikem številu ljudi, ki Boga nagovarjajo na različne načine. Vsem se torej postavlja vprašanje: Zakaj ljudje molijo? Torej, ne zgolj vprašanje, zakaj danes človek še vedno moli, temveč vprašanje, ki zadeva vso zgodovino človeštva – zakaj ljudje sploh molijo.

Omenili smo, da molitev zunaj konteksta medosebnih odnosov ni razumljiva. Tudi zunaj konteksta vere je nerazumljiva. Če vere ne razumemo oz. če izkustva vere nimamo, potem nam je molitev zelo težko razumljiva. Vera pa je v sodobni teologiji najprej opredeljena kot odnos med človekom in Bogom. Lafonov način razmišljanja smo v Bogoslovnem vestniku predstavili že dokaj podrobno (Osredkar 2020; 2021), pa vendar ponovimo nekaj temeljnih postavk, ki nam bodo omogočile boljše razumeti tudi molitev. Temelj, na katerem teorija stoji ali pade, je opredelitev življenja: živeti pomeni biti v odnosu. Zunaj odnosa ni življenja! Kdor izhaja iz materialistične opredelitve in si življenje razlaga zgolj kot rast in umiranje telesnih celic, toka naših misli ne bo razumel. Kaj pomeni, da zunaj odnosa ni življenja? Odnos je stanje, v katerem se znajde vsak osebek (torej ,jaz', ,ti', ,on', ,mi', ,vi', ,oni'), da lahko obstaja. V bistvu se človek rodi kot oseba (torej kot ,jaz') v odnosu, ko drugega nagovori s ,ti' – oz. ko drugi nagovori njega. To nagovarjanje je znamenje, da se je človek znašel v odnosu, torej v bivanju. Kakor se je vsak človek znašel v življenju, ne da bi ga načrtoval in brez kakršnih koli zaslug zanj, tako se je tudi vernik znašel v odnosu do Boga – torej v veri. Vsem je razumljivo, da je življenje, torej bivanje v odnosu, človeku podarjeno. Toda isto lahko trdimo tudi za vse odnose, da so človeku podarjeni – tako tudi vera! Že apostol Pavel je zapisal: »Po božji milosti sem to, kar sem!« (1 Kor 15,10) Ker se je človek znašel v odnosu do (D) drugega³, z (D) drugim ne more ne komunicirati. Torej tudi vernik Boga nagovarja s ,Ti', ker se je znašel v odnosu do njega. Religiologi takšno nagovarjanje Boga imenujejo molitev ali preprosteje ,pogovor z Bogom'. Molitev je torej najprej izraz vere – in dokaz, da molivec veruje. V Apostolskih delih na primer beremo: »Gospod mu je rekel: »Vstani in pojdi v ulico, ki se imenuje Ravna! V Judovi hiši poišči človeka iz Tarza, ki mu je ime Savel! Glej, ta človek moli.« (9,11) S tem, ko pravi, da ,moli', želi besedilo povedati, da Savel veruje – da je kristjan!

Odgovor na vprašanje, zakaj človek moli, je torej na dlani. Ker je molitev izraz verovanja, je za vernika molitev kot dihanje za telo. Ko otrok zapusti materino telo, instinktivno vdihne zrak – in človek diha, dokler mu bije srce. Tako tudi vernik, ki se je znašel v odnosu do Boga, Njega instinktivno nagovarja oz. moli, dokler se prepozna kot vernik. Skratka, človek veruje, zato moli – in to ne glede na stan ali izobrazbo. Podobno trditev najdemo tudi pri Slavku Kranjcu, ki pravi, da »še

³ ,D' (kot velika začetnica) pomeni Boga, ,d' (kot mala začetnica) pomeni človeka.

takšno ali drugačno zavračanje obrednosti ni mogoče povsem izbrisati, saj je človeku prirojena in jo zato vedno ohranja vsaj v latentnem odtisu kot nenehnega sopotnika in oblikovalca življenja in verovanja« (2022, 782). Dejstvo, da je danes molitve še veliko, nam torej pove, da je še veliko tudi vere. Na prvi pogled smo na zastavljeno vprašanje odgovorili. Pa vendar se s tem odgovorom ne bomo zadovoljili. Ker je razlog molitve verovanje, se bomo v nadaljevanju osredotočili na razmišljanje o veri. Ko namreč človek veruje – in zato moli –, se v odnosih, v katerih se je znašel, da sploh lahko biva, dogaja nekaj zelo zanimivega in za našo obravnavo izrazito pomembnega.

3. Vloga vere pri ohranjanju odnosa do Boga

Grški filozof Platon v besedilu *Parmenid* boga opredeljuje kot čisto presežnost, zato »o njem ni mogoče niti govoriti niti pisati« (142A). Podobno tudi Tomaž Akvinski v razpravi *De potentia* ugotavlja, da »je višek človekovega spoznanja o Bogu v tem, da uvidi, da Boga ne pozna, kolikor doseže, da tisto nekaj, kar je Bog, presega vse ono, kar o njem doumemo« (*De potentia* q. 7, a. 5, ad 14)⁴. Oba misleca sta prišla do spoznanja, da je vrhunec našega vedenja o Bogu, da človek ve, da v osnovi o Bogu ničesar ne ve, ker spoznava, da to, kar je Bog, presega vse, kar človek o njem razume. Nas ne zanima, kakšen je Bog, prav tako se ne bomo ustavljali pri različnih epistemologijah. Radi bi le poudarili, da so grški filozofi in sholastiki želeli Boga opredeliti razumsko – ker so človeka opredelili predvsem kot ‚razumsko bitje‘! Človekovo sposobnost razumskega spoznavanja in védenja so postavili za vrhunec človekove dejavnosti, zato so tudi vero opredeljevali kot sposobnost spoznavanja nadnaravne stvarnosti. V njihovem kontekstu mišljenja bi lahko rekli, da vernik nadnaravno stvarnost spoznava, vendar ničesar konkretnega ne spozna, ker je presežnost človekovemu razumu nedosegljiva. Pravzaprav tudi v pismu Hebrejcem lahko preberemo, da je vera »trdno prepričanje o stvareh, ki se ne vidijo« (11,1), torej védenje. Misleci, ki v razumski sposobnosti védenja prepoznavajo najvišjo človekovo odliko, pač iščejo ‚potí‘ do razumskih dokazov za Božje bivanje – in temu sledi ustrezna opredelitev vere. Biblična opredelitev vere pa gre mnogo dlje. Res je, da je vera najprej prepričanje o obstoju nadnaravne stvarnosti. A ne zgolj to!

Na prvih straneh Svetega pisma lahko beremo, kako je Bog ustvaril človeka po svoji podobi: »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril, moškega in žensko je ustvaril.« (1Mz 1,27) Tu še zdaleč ne gre za telesno podobnost, temveč za podobnost temeljne lastnosti našega bivanja – živeti v odnosu. Kakor krščanska podoba Boga razodeva, da se življenje Svete Trojice odvija v odnosu med tremi Božjimi osebami, tako tudi ljudje med seboj komunicirajo, ker so bitja odnosov. Zato Božje razodetje poudarja, da je Bog ustvaril moškega in žensko. Človek ne more živeti, ne da bi komuniciral oz. živi zato, ker komunicira z drugimi. Ne more živeti brez drugega – brez odnosa do drugega. Medčloveška

⁴ Prevod Janeza Janžekoviča (1966, 189).

komunikacija je izraz in dokaz življenja; ali še drugače: odnos je človekova najodličnejša sposobnost. Zato nam Božje razodetje tudi vero predstavlja kot odnos med človekom in Bogom.

Relacijska teorija pravi, da v vsakem odnosu med ‚jaz-om‘ in ‚ti-jem‘ delujeta dve sili: prva sila osebka v odnosu privlači, druga pa ne pusti, da bi se osebka zlila v eno, zato med njima deluje odbojno. Osebka sta si torej v odnosu prisotna in odsotna hkrati.⁵ Toda razmerje med prisotnostjo in odsotnostjo se neprestano spreminja, zato se tudi odnos stalno spreminja, kar v medosebnih odnosih ljudje vedno znova doživljajo kot spreminjanje ‚drugega‘. V tem spreminjanju se namreč osebki nenehno na novo rojevajo oz. drug drugega vedno spoznavajo na novo. ‚Ti‘, ki ga izgovarjam danes, zato ni enak ‚ti-ju‘, ki sem ga izgovoril včeraj – in ne onemu ‚ti-ju‘, ki ga bom izgovoril jutri! Nagovarjanje Boga je v bistvu iskanje vedno nove Božje podobe. Ko se človek znajde v odnosu do Boga, si namreč začne o Njem ustvarjati podobe (Osredkar 2022). Ne zgolj zato, da bi lahko govoril o Njem, temveč predvsem zato, da bi lahko govoril z Njim. Božja podoba, kakršnokoli si vernik pač ustvari, ni nič drugega, kot ‚Ti‘, ki ga vernik izgovarja v molitvi. Ker se je vernik znašel v odnosu do Boga, v svojem nagovarjanju Boga vedno znova išče izraze, s katerimi bi Ga lahko nagovoril in tako odnos do Boga ohranil. Na tej točki razmišljanja pa pridemo do opredelitve vere, ki jo ponuja relacijska teorija. Vera je človekova sposobnost, da nagovarja Nekoga, ki ga niti ne pozna: vera je v bistvu sposobnost prepoznavati prisotnost v odsotnosti (D)drugega (Osredkar 2021, 859–869). Vernik je sposoben vedno znova prepoznavati Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti. Za ohranjanje odnosa je torej nujno potrebno stalno iskanje oz. stalno prepoznavanje (D)drugega. Vernik je oseba, ki Boga išče, in ne nekdo, ki naj bi ga našel. Bog kot oseba se namreč nenehno spreminja in človekovemu spoznanju izmika. Da bi ohranil vero, si človek mora o Njem ustvarjati vedno nove podobe – zato Ga vernik vseskozi išče. Vedno novo drugačnost Boga namreč verniki doživljajo kot odsotnost Boga: z nobeno Božjo podobo niso zadovoljni. Problem pa nastane, ko odsotnost prevlada nad prisotnostjo v ekstremni meri in se zdi, da je odnos končan. V tem primeru lahko samo vera – ki smo jo opredelili kot sposobnost prepoznavanja prisotnosti v odsotnosti (D)drugega – odnos do Boga rešuje in ohranja. Njega in svetnikov oz. rajnih namreč ne vidimo in se zdi, da so zgolj odsotni; samo v veri jih kristjani lahko še vedno nagovarjajo oz. z molitvijo ohranjajo odnos z njimi. Biološka smrt je tak primer, ko se zdi, da je ‚drugi‘ popolnoma odsoten in da se je odnos med osebkoma prekinil. Ohranjanje medosebnih odnosov je torej pogojeno s sposobnostjo prepoznavanja prisotnosti drugega zlasti takrat, ko v odnosu odsotnost močno prevlada nad prisotnostjo – ko drugega s telesnimi očmi ne vidimo. ‚Ti‘, čigar materialno telo smo pokopali v grob, je popolnoma drugačen od ‚ti-ja‘, ki smo ga vsak dan srečevali. Pa vendar, ta ‚ti‘ še vedno lahko izgovorimo – ker in če nam vera omogoča, da lahko njegovo prisotnost še vedno prepoznavamo. Ne samo, da lahko izgovorimo ‚ti‘, temveč ga lahko še ved-

⁵ Ker se človek znajde v medosebnem odnosu do Boga, je tudi Bog za človeka odsoten in prisoten hkrati. Vernik namreč Boga pozna, toda ne v polnosti – čeprav Boga ni še nihče videl, vernik veruje, da mu je Bog blizu.

no nagovarjamo! To pomeni, da vera odnos ohranja, čeprav je (D)drugi odsoten. Ker pa živeti pomeni biti v odnosu, ohranjanje odnosa pomeni nadaljevanje življenja. Skratka – vera ohranja življenje.

Govor o sposobnosti prepoznavanja prisotnosti v Božji odsotnosti lahko razberemo tudi v Bibliji. V Stari zavezi je Abraham pokazal, da verovati pomeni prepoznavati Božjo voljo, oklepati se Božje obljube in Božje besede tudi v primeru nepoznavanja Boga. Bog je namreč odsoten in razumsko nerazumljiv, toda vernik je sposoben sprejemati tudi razumu nerazumljive zahteve. Guy Lafon v knjigi *Abraham ou l'invention de la foi* Abrahama predstavlja kot vernika, ki ne zahteva, da bi Bog upošteval ali celo kot služabnik izvrševal njegovo voljo, temveč kot ponižnega izpolnjevalca Božje volje. Tu gre za bibličnega Abrahama, vemo pa, da je očak zelo pomemben tudi za islamsko teologijo. Aljaž Krajnc pravi, da moramo »koransko pojmovanje Abrahama kot hanifa brati predvsem v luči polemične historiografije, s katero želi Koran legitimirati svojo skupnost in poganski izvor preroka Mohameda« (2021, 87). Kakorkoli že, čeprav Abraham ni razumel, kaj pomeni zapustiti domovino in se napotiti v deželo, ki je ni poznal in niti ni vedel, kje se nahaja, se je podal na pot, ki mu jo je pokazal Jahve. Ni razumel, kako bosta z ostarelo Saro še lahko rodovitna, pa je sprejel Božjo napoved, da bo čez leto dni pestoval sina. Ni mu bilo jasno, kako bo lahko njegovega potomstva kakor zvezd na nebu, če mora vzeti življenje sinu edincu, pa je bil pripravljen po Božjem naročilu opraviti daritev. Ne, ni razumel, ni mu bilo jasno, a se je trdno oklenil besed Njega, ki ga v bistvu ni niti poznal, in je Njegove besede uresničeval v svojem življenju. Abraham se je Božje besede trdno oklepal. To pomeni prepoznavati Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti. Da bi to lahko izrazil, Guy Lafon uporablja izraz, ki ga v slovenščini nismo vajeni; pravi, da je Abraham »veroval v vero« (Lafon 1996). Kadar vero razumemo kot védenje, namreč izpovedujemo vero v Boga, ki ga obravnavamo kot objekt in govorimo ‚o Njem‘. Očakova vera pa ni bila zgolj prepričanje o Božjem obstoju. Abraham je veroval v vero Boga. Kaj to pomeni? Če se izrazimo z Lafonovo terminologijo oz. z njegovo logiko razmišljanja, lahko zapišemo, da je Abraham prepoznaval, da tudi Jahve veruje v Abrahama. Drugače povedano, prepoznaval je, da tudi Jahve prepozna Abrahamovo vero, zaupanje in ljubezen do Boga. Prav obljuba potomstva in dežele obilja sta mu bila znamenje, da Jahve prepozna Abrahamovo vero, zaupanje in ljubezen do Njega. To pomeni verovati v vero Drugega. Lafon želi povedati, da gre pri ‚veri v vero‘ za dvostransko dejavnost, ki jo v razvoju svojega razmišljanja o veri poimenuje ‚zaveza‘. Kot smo že omenili, Abraham ni natančno vedel, kdo ga nagovarja, toda zaupal je, da bo On svojim obljubam zvest – in zato je sprejemal Božjo voljo tudi takrat, ko je Jahve od njega zahteval, naj daruje sina Izaka v žgalno daritev. To dejanje je brez dvoma postavilo na glavo predstavo, ki jo je Abraham imel o prihodnosti: iz sina bo izšel velik narod ... Kateri normalen oče pa bi si zamislil, da bi svojemu edinemu sinu vzel življenje! Abrahamova vera je torej oklepanje Božje volje tudi takrat, ko mu ni vseč – tudi takrat, ko je ne razume. Zakaj? Zato, ker veruje, da mu bo Bog storil samo dobro; veruje, da ga Bog ljubi. Skratka, francoski mislec razmišljanje o človekovi ‚veri v vero Boga‘ poimenuje vera zaveze oz. Abrahamova

religija. Abrahamova vera ni védenje, čeprav védenje vero vseskozi spremlja. Tovrstna vera je dialog, je komunikacija – še več, Abrahamova vera je zaveza.

V relacijski teoriji je torej vernik človek, ki je sposoben sprejeti Božjo voljo, tudi ko je ne razume. Poudarjamo besedo ‚sposobnost‘. Ljudje imamo namreč različne sposobnosti: za šport, za glasbo, za jezike, za matematiko ali pa za logično mišljenje. Pri tem nekdo določene sposobnosti ima, drugi pač ne. Torej, nekdo je sposoben ustvarjati glasbo, drugi pa je sposoben dosegati odlične rezultate na športnem področju – kakor je komu dano. Da, sposobnosti so človeku prirojene oz. podarjene. Tako je tudi vera – kot sposobnost prepoznavanja Božje prisotnosti v Njegovi odsotnosti – človeku podarjena. Torej: nekdo je sposoben prepoznavati Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti, nekdo drug pa tega daru nima. Nekdo je prisotnost oseb, ki so svoje zemeljsko življenje zaključile, sposoben prepoznavati, kdo drug pa bo – ob dejstvu, da ljubljene osebe s svojimi telesnimi čuti ne zaznava več – preprosto rekel ‚ni je več‘ in ga prisotnost odsotnega ne bo več vznemirjala. S tem hočemo povedati, da je tudi on z odsotno osebo še vedno v odnosu, toda ne prepozna njene prisotnosti, temveč zgolj odsotnost. Zato bo sposoben govoriti ‚o tej osebi‘, ne bo pa sposoben več govoriti ‚z njo‘.

Vsak človek torej nima sposobnosti prepoznavanja prisotnost (D) drugega v njegovi odsotnosti. Predvsem v odnosu do Boga, ki ga ne vidimo, lahko samo vernik, ki ima sposobnost prepoznavati Božjo prisotnost v njegovi odsotnosti, odnos z Njim ohranja. Ta sposobnost je človeku podarjena.

4. Vloga molitve v veri

Razmišljanje nas je pripeljalo do spoznanja, da je vera nujna za preživetje. Isto trditev najdemo že pri preroku Izaiju: »Če ne boste verovali, ne boste obstali.« (Iz 7,9) Toda – kakšna vera nam omogoča preživetje? Apostol Jakob je v svojem pismu zapisal: »Vera brez del je neučinkovita!« (Jak 2,20) Pomen te trditve je bil dolga stoletja jabolko spora med katoliškimi in protestantskimi teologi. Mi se tu v nauk o opravičenju ne bomo poglobljali, ampak postavili tezo, da je tisto delo, ki vero naredi učinkovito, molitev. Tisti ‚Ti‘, s katerim Boga nagovarjam in je hkrati dokaz, da sem se znašel v odnosu do Boga oz. da prepoznavam Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti, je v bistvu molitev. Zato lahko zapišemo, da je molitev gonilna sila vere, ki je sposobna prepoznavati prisotnost v odsotnosti (D) drugega. Za vse človekove sposobnosti ali talente, kot jih imenujemo v vsakdanjem jeziku, velja, da jih lahko uporabljamo, razvijamo ali pa dopustimo, da zakrnijo. Jezus v priliki o talentih jasno pove, da so nekateri prejete talente pomnožili, nekdo drug pa je talent zakopal (Lk 19,11-27). Tako je tudi z vero kot sposobnostjo prepoznavanja Božje prisotnosti v Njegovi odsotnosti. Kdor to sposobnost uporablja in razvija, jo bo ohranil, kdor pa je ne uporablja, bo vero izgubil. Uporabljati in razvijati sposobnost prepoznavanja Božje prisotnosti v njegovi odsotnosti pa pomeni moliti. Vernik lahko Božjo prisotnost prepozna na različne načine: z besedo, v odnosu do drugega ali s sprejemanjem življenjskih danosti. Skratka, molitev je uporabljanje

in udejanjanje oz. prakticanje vernikove sposobnosti prepoznavanja prisotnosti v odsotnosti Boga. O molitvi, ki vero ohranja, bomo spregovorili v ‚treh korakih‘: molitev kot verbalna komunikacija z Bogom, molitev kot osebni odnos z Bogom in molitev kot sprejemanje Božje volje.

V ‚prvem koraku‘ je najpreprostejša molitev človeška beseda. Kot že omenjeno, je prva molitev beseda ‚Ti‘, ki jo vernik izreče Bogu. Ko namreč vernik Bogu, ki ga ne vidi, reče ‚Ti‘, uporablja sposobnost verovanja oz. udejanja sposobnost prepoznavanja Božje prisotnosti v Njegovi odsotnosti. Kristjani besedo ‚Ti‘ v različnih oblikah izgovarjajo na primer v molitvi, ki jih jo je naučil Kristus: »Oče naš, ki ‚Si‘ v nebesih, posvečeno bodi ‚Tvoje‘ ime, pridi k nam ‚Tvoje‘ kraljestvo /.../, ‚Daj‘ nam danes naš vsakdanji kruh /.../.« Na najpreprostejši način molivci vero kot sposobnost prepoznavanja Božje prisotnosti v Njegovi odsotnosti udejanjajo in uresničujejo s preprostimi človeškimi besedami. Boga molivci nagovarjajo. Zato je vzgoja v veri povezana z učenjem preprostih besedil, ki niso recitacije, ki ne govorijo ‚o Bogu‘, temveč mladega vernika uvajajo v pogovor ‚z Bogom‘. Kardinal Godfried Danneels pravi, da se ravno v tem dejstvu molitev razlikuje od premišljevanja (2006, 3). Človek pri meditaciji razmišlja ‚o Bogu‘, pri molitvi pa govori ‚z Bogom‘.

Molitev pa ni zgolj nagovarjanje, temveč tudi poslušanje, kako Bog ali svetnik vernika nagovarja. Apostoli v človeku Jezusu niso le prepoznavali Boga in ga zato nagovarjali s ‚Ti‘, temveč so v njegovih besedah prepoznavali Božjo besedo, ki govori njim. Apostol Peter mu je rekel: »Gospod, h komu naj gremo? Besede večnega življenja imaš!« (Jn 6,68) Apostoli so torej v Jezusovih besedah, ki so jih slišali zgolj kot človeške besede, prepoznali Božjo besedo, ki nagovarja njih osebno, in so jo kot tako posredovali naslednjim rodovom. Lahko rečemo, da je komunikacija med Bogom in vernikom dvosmerna. Ko vernik prepozna Božjo besedo, dopusti, da ga Bog nagovarja. V teologiji to področje obravnava poglavje, ki se imenuje Božje razodetje in ga poznajo mnoge religije. Pri krščanskih obredih na primer bralec berila prebere odlomek iz Svetega pisma in reče: »To je Božja beseda!« S tem želi povedati, da s prebranimi besedami govori Bog. Božja je tista beseda, za katero je Cerkev prepoznala Božji izvor – tako Bog govori. Kristjan v teh zgolj človeških besedah prepozna Božjo besedo oz. pusti, da ga Božja beseda nagovarja – njega osebno. Že v Mojzesovi postavi beremo: »Ta zapoved, ki ti jo danes dajem, zate ni pretežka in ni oddaljena. Ni na nebu, da bi mogel reči: ›Kdo se bo za nas povzpел v nebesa, da nam jo prinese in jo da slišati, da jo bomo mogli izpolniti?‹ Tudi ni onkraj morja, da bi mogel reči: ›Kdo se bo za nas odpravil čez morje, da nam jo prinese in jo da slišati, da jo bomo mogli izpolniti?‹ Kajti prav blizu tebe je beseda, v tvojih ustih in v tvojem srcu, da jo lahko izpolnjuješ.« (5 Mz 30,14) Molitev je torej tudi poslušanje Boga oz. prepoznavanje Božje besede v svetopisemskem besedilu, sestavljenem iz človeških besed, ki jih človek lahko razume. Na podoben način se Bog razodeva muslimanom – v Koranu – in Judom – v Tanahu. Duhovni učitelji tudi prebiranje ali poslušanje Božje besede obravnavajo kot način molitve, kar dejansko tudi je – ker Božja beseda poslušalca nagovarja osebno.

V ‚drugem koraku‘ predstavljamo molitev kot osebno srečevanje Boga in vernika. Odnos do Boga, ki je odsoten, lahko kristjani živijo v odnosu do človeka, ki

je prisoten. V odnosu do drugega človeka namreč Kristusov učenec lahko prepozna Presežnost in tako živi odnos do Boga. Ker je vsak odnos iskanje, človek v odnosu do drugega človeka v bistvu išče Presežnega – išče torej Boga. To iskanje Drugega je molitev. Bog se je učlovečil v osebi Jezusa Kristusa. Apostoli so izrazili svojo vero z molitvijo priznanja, izpovedovanja vere v Kristusa. Natanael Jezusu pravi: »Ti si Božji sin.« (Jn 1,49) Marta, Lazarjeva sestra: »Da, Gospod. Trdno verujem, da si ti Mesija, Božji Sin, ki prihaja na svet.« (Jn 11,27) Simon Peter: »Ti si Mesija, Sin živega Boga!« (Mt 16,16) Kristjani v osebi Jezusa Kristusa prepoznava jo pravega Boga in pravega človeka. Ta sicer preprost člen veroizpovedi ima globlji pomen. Bog namreč postane Sin, ne da bi ob tem prenehal biti Oče. Dogmatični teologi so na tem temelju razvili nauk o Sveti Trojici. V kontekstu relacijske teorije pa krščanska verska resnica o Božjem učlovečenju razodeva, da se z učlovečenjem Bog človeku približa in hkrati ostaja daleč od njega. Prepoznati Boga v človeku Jezusu pomeni prepoznati, da je Bog ljudem blizu – a hkrati ostaja človeku povsem nerazumljiv: Bog ostaja popolnoma drugačen, kot si ga človek sploh lahko predstavlja. Ker kristjan v človeku Jezusu prepozna Boga Kristusa, lahko v odnosu do slehernega človeka prepozna odnos do Boga. To jasno izraža 25. poglavje Matejevega evangelija: »Resnično vam pravim, karkoli ste storili enemu teh najmanjših mojih bratov, ste storili meni.« (24,40) Moliti torej pomeni tudi živeti odnos do odsotnega Boga v odnosu do človeka poleg sebe.

Dejstvo, da kliče odsotno osebo s ,ti', je znamenje, da se je človek znašel v veri. Kakor smo zapisali v prejšnjih poglavjih, kristjan hrepeni po ponovnem snidenju z odsotno osebo. Njegova molitev, torej njegovo prepoznavanje prisotnosti v odsotnosti drugega, je v bistvu že uresničevanje snidenja z odsotno osebo. Čim več vernik moli, tem bolj je z njo povezan. Njegovo klicanje odsotnega je hrepenenje, ki ohranja njuno povezavo. Kristjani molijo za umrle in se priporočajo svetnikom. Ko pri litanijah vzklikajo: »Sveti Peter, prosí za nas, sveta Marija, prosí za nas!«, ni to nič drugega kot prepoznavanje njihove prisotnosti v odsotnosti – ohranjanje izmenjave dveh dimenzij v odnosu, čeprav je njuno razmerje razmaknjeno do skrajnosti. Kristjani se ne priporočajo le kanoniziranim svetnikom: priporočajo se tudi umrlim staršem ali znancem, za katere verujejo, da živijo pri Bogu. Tako je molitev tudi prepoznavanje prisotnosti rajnih v njihovi odsotnosti. Katoličani pa Kristusa prepoznava tudi v zakramentih, posebej v Evharistiji, ki je vidno in učinkovito znamenje Njegove prisotnosti med ljudmi. Kljub Njegovi odsotnosti uspejo prepoznati Njegovo prisotnost na zemlji. Saj je ob vnebohodu dejal: »Z vami bom ostal do konca sveta!« (Mt 28,20) Pa ne le v zakramentih. Človek, ki prepozna prisotnost sicer odsotnega (D) drugega in to izkazuje, bodisi z molitvijo bodisi z različnimi dejanji, se je znašel v veri.

V ,tretjem koraku' predstavljamo kristjana, ki prepozna Božjo bližino tudi v vseh dogodkih človeške zgodovine. Vernik, ki prepozna Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti, lahko prepozna Božje delovanje in Njegovo posredovanje ,v času in prostoru'. Prepozna torej, da se človeška zgodovina odvija po Božji volji oz. je v življenju pripravljen sprejeti tudi nevšečnosti – kot Božjo voljo. Tretji korak molitve je tako prepoznavanje Božjega odrešenja v vsakdanjem življenju. Prepro-

sto povedano to pomeni, da vernik v življenju skuša uresničevati Božjo voljo, namesto da bi Bogu vsiljeval lastno voljo. To nikakor ne pomeni, da se ne bo trudil za ozdravljenje, ko zbolí; to ne pomeni, da se ne bo boril za pravičnost in za dobro v družbi. Pomeni pa, da takrat, ko spozna, da ga življenje pelje po poti, ki se ji ne more izogniti (bolezen, odhod bližnjega, neuresničeni načrti ipd.), ne bo obupal, temveč bo tudi bolezen, smrt bližnjega ali svoj neuspeh sprejel kot del Božjega načrta.

5. Čemu molitev?

Marsikdo, ki prebere evangeljske besede: »Če ostanete v meni in moje besede ostanejo v vas, prosíte, kar koli hočete, in se vam bo zgodilo,« (Jn 15,7) si misli, da je Bog vernikov služabnik. Torej, da človekovo voljo mora izpolniti oz. da je molitev vernikov ukaz Bogu, kaj mora storiti. Res – Bog molivca sliši in mu pomaga, a pogosto drugače, kot si je človek zaželel. Čeprav najdemo tudi v bibličnih besedilih mesta kjer se zdi, da je »Bog primoran, da naredi, kot prosi Božje ljudstvo,« (Skralovnik 2022, 274) verovati ne pomeni, da si Boga podredimo: molitev niso magične besede, zaradi katerih bi Bog človekovo voljo moral izpolniti. Verovanje je izpolnjevanje Božje volje. Kakor je Kristus pred velikim petkom prosil: »Oče, če hočeš, daj, da gre ta kelih mimo mene, toda ne moja volja, ampak tvoja naj se zgodi,« (Lk 22,42) tako tudi vernik v molitvi pritrjuje Božji volji. Čeprav nebeški Oče ve, kaj ljudje potrebujemo, še preden ga prosimo (Mt 6,8), je molitev v vernikovem življenju zelo pomembna. Ne zgolj kot prošnja, temveč kot povezanost z Bogom. Cilj molitve, individualne ali skupne (ki jo imenujemo obred), je gradnja občestva: med vernikom in Bogom ter med verniki, ki tako postajajo občestvo vernih – Cerkev. »Obredi so lahko zasebni ali javni, individualni ali kolektivni, profani ali religiozni, vedno zahtevajo neka določena pravila, s katerimi ustvarjajo kontinuiteto in utrjujejo skupnost v dialogu.« (Krajnc 2022, 786) Pri istem avtorju beremo tudi, da so »obredi tako nadvse zdravilni, ker nas učijo umetnosti dialoga in harmoničnega sožitja s samim seboj, z bližnjim in z Bogom« (789) – kar se popolnoma sklada z našo trditvijo.

V duhovnem svetu torej ne govorimo o materialni rasti in odmiranju telesnih celic, temveč o komunikaciji med osebami. Sodelovanje v komunikaciji pomeni ohranjanje življenja in ostajanje v skupnosti. Ker vernik drugega lahko pokliče s ,tí' tudi po njegovem fizičnem odhodu, je to dokaz, da se odnos s smrtjo ne prekine, temveč se spremeni. Zato lahko rečemo, da nas molitev rešuje smrti – torej ločenosti –, odtujenosti in ohranja povezanost ,zemeljskih' ljudi z ,nebeščani'. Molitev je edini način ohranjanja občestva z rajnimi. Vera pa ne rešuje le odnosa do rajnih, temveč krepi tudi odnos med živimi. Ko kdo v odnosu do drugega živi odnos z Bogom, to pomeni, da je povezan s celotnim človeštvom ali slehernim drugim – molitev gradi univerzalno bratstvo. Kdor globoko veruje, se bo njegova vera videla tudi na etičnem področju: v odnosu do drugega. Tisti, ki je pravi vernik, bo dober tudi do sočloveka. Zato je Cerkev vedno spodbujala skupno molitev in postavila

zapoved obvezne udeležbe pri nedeljskem bogoslužju. Skupna molitev je obred, ki je konstitutivna prvina religije, še več, »obredi so v svojem bistvu dejanje občestva, ki razodeva, kdo in kaj smo, komu pripadamo, s kom komuniciramo, kdo so naši prijatelji, kdo naša družina in kdo skupnost, ki obhaja in praznuje« (Krajnc 2022, 790).

Dejali smo, da je izhodišče relacijske teorije opredelitev: Živeti pomeni biti v odnosu. Kdor je v odnosu z Bogom, živi! Čeprav človek Njegove bližine ne občuti vedno, lahko kot vernik v Njegovi oddaljenosti prepozna tudi njegovo bližino in z molitvijo to prepoznavanje izraža. Zato molitev vernikovo bivanje osmišlja in mu omogoča, da živi – in tudi takrat, ko se življenje obrne popolnoma drugače, kot je v svojih molitvah Boga prosil, vernik zaradi molitve živi odrešeno. Predvsem takrat, ko gre ‚vse narobe‘, molitev – torej izraz vere – vernika rešuje. Molitev zadošča! Da sta si človek in Bog včasih blizu, včasih pa daleč vsaksebi, to je zakonitost vsakega odnosa, zato je treba to dejstvo vzeti v zakup. Vera se uresničuje v molitvi: predvsem takrat, ko se molivcu zdi, da je Bog daleč in da ga ne sliši. Skratka, molitev rešuje vernika tako, da mu osmisli življenje – ker mu daje spoznati, da ni sam.

6. Sklep

Ne le dejstvo, da v človekovem besednjaku obstaja beseda ‚Bog‘, temveč tudi izkušnja mnogih, ki Boga nagovarjajo s ‚Ti‘, dajeta vedeti, da Bog človeka ne presega v absolutnem pomenu besede – človek namreč o Njem lahko govori. Veran človek pa ne le, da o Njem govori – z Njim tudi komunicira na verbalni in osebni način ter v času in prostoru prepozna Njegovo delovanje. Molitev ni zgolj komuniciranje z Bogom, temveč tudi komuniciranje z drugimi – živimi in tistimi, ki ne živijo več v času in prostoru. Edini način povezave z odsotnimi rajnimi je molitev. Kristjani prepoznavao Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti in so zato sposobni prepoznati prisotnost rajnih v njihovi odsotnosti; na tak način z njimi ohranjajo odnos in ostajajo v občestvu. Skratka – molitev je udejanjanje vere: je udejanjanje sposobnosti prepoznavanja Božje prisotnosti v Njegovi odsotnosti. Tako bi lahko rekli: več kot je molitve, globlja je vera. Pravzaprav je molitev začetek verovanja in hkrati zagotovilo obstoja. Misleca Pascala je nekdo vprašal, kaj naj naredi, da bo veroval; torej, kaj naj naredi, da bo sposoben prepoznavati Božjo prisotnost v Njegovi odsotnosti. Pa mu je Pascal odgovoril: »Poklekni in moli, pa boš veroval.«

Reference

- Alston, William P.** 1991. *Perceiving God: The Epistemology of Religious Experience*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Bogataj, Jan Dominik, ur.** 2022. *Latinski očetje o molitvi*. Ljubljana; Celje: Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani; Mohorjeva družba.
- Danneels, Godfried.** 2006. *Réapprendre à prier*. Namur: Éditions Fidélité.
- Janžekovič, Janez.** 1966. *Smisel življenja*. Celje: Mohorjeva družba.
- Krajnc, Aljaž.** 2021. Vloga Abrahama v koranski historiografiji. *Bogoslovni vestnik* 81, št. 1:75–89. <https://doi.org/10.34291/bv2021/01/krajnc>

- Kranjc, Slavko.** 2022. Človek je obredno-dialoško bitje in bitje praznovanja. *Bogoslovni vestnik* 82, št. 4:781–798. <https://doi.org/10.34291/bv2022/04/krajnc2>
- Lafon, Guy.** 1982. *Le Dieu commun*. Pariz: Seuil.
- . 1996. *Abraham ou l'invention de la foi*. Pariz: Cerf.
- Osredkar, Mari Jože.** 2020. »S smrtjo se odnos spremeni, ne pa uniči«: življenje in teologija Guyja Lafona. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 1:73–88. <https://doi.org/10.34291/bv2020/01/osredkar>
- . 2021. Upanje kot teološka krepost v luči relacijske teorije Guya. *Bogoslovni vestnik* 81, št. 4:857–866.
- Platon.** 2009. *Parmenid*. V: *Zbrana dela*. 5 zv. Ljubljana: Kud Logos.
- Skralovnik, Samo.** 2022. Tobit's Penitential Prayer. *Edinost in dialog* 77, št. 2:265–291. <https://doi.org/10.34291/edinost/77/02/skralovnik>